

и трудности по пътя си¹.

Социално-икономическите промени обуславят появата на новото българско училище посредством формирането на новото българско възрожденско общество, което има нужда от ново училище. Тъй като образованието е задължителен елемент на всяка социална система, и при смяната на една система с друга се сменя и образователният модел, българското възрожденско общество полага неимоверни усилия, за да си създаде национална образователна система, която да удовлетворява новите му образователни потребности и стремежи и да служи на националните задачи.

Действието на социално-икономическия фактор при създаването на новото светско българско национално училище се проявява най-непосредствено чрез преобразуването на човека и формирането на новия възрожденски тип българи - жител и творец на новото гражданско общество, с нов мироглед, научно-понятно мислене, ново нравствено и естетическо съзнание и поведение, с нови възгледи за човека и обществото. Трансформирането на средновековния българин в човек на новото време, превръщането му от поданик в гражданин, преобразуването му в субект от съвършено нов порядък, се оказва решаващо за създаването на българското национално училище². Този нов, модерен човек става реалният носител на образователната промяна. Той е действащото на педагогическото поприще лице, субективният фактор, който създава модела на новото училище и го реализира в живота.

Основните културни и идейни предпоставки, които осигуряват създаването на новото българско училище, са:

- формиране на новобългарския книжовен език;
- дейността на българските книжовници от XVIII в., които създават книжна с идеи, елементи и форми, които я отклоняват от средновековната книжовна традиция и съдържа идеи и подтици за народна просвета не само в църковно-религиозен смисъл;
- създаване на нова българска литература, поезия и изкуство;
- възникване на българската наука;
- формиране на ново разбиране за смисъла и функциите на просветата;
- изграждане на нова ценностна система, в която знанието и образованието заемат съществено място;
- външни влияния от близки и далечни страни, които приобщават българите към идеите на просвещенския XVIII и XIX век и оплодяват мисълта им за просветна промяна.

Като просветно-педагогически предпоставки за формиране на новобългарското училище могат да се определят

- появата на идеолозите на новото светско национално училище - Паусий Хилендарски, Софроний Врачански, Ем. Васкидович, Р. Попович, П. Берон, Хр. Павлович, К. Фотинов, Н. Рилски, В. Априлов, които се противопоставят на средновековния образователен модел и очертават модела на новото българско училище от европейски тип.

- създаването на условия за практическото реализиране на новото училище: появяват се светски учители; съставят се и се отпечатват светски учебници, учебно-помощна литература, учебни пособия и помагала, налице са възможности за задоволяване материалните потребности на училището от училищни сгради, от обзавеждането и издръжката им, заплащане на учителите, снабдяване на децата с учебници и учебни пособия, създаване на училищни библиотеки, пансиони за външни ученици и пр.;

- осигуряването на педагогическа литература по проблемите на училището, теорията на обучението и възпитанието; превеждат се, побългаряват се и се създават оригинални учебници по педагогика и методически ръководства за обучението по отделни учебни дисциплини..